

RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI POREMEĆAJA U PONAŠANJU KOD ADOLESCENATA¹

**Anela Nikčević-Milković, Viktor Božičević
i Kristina Manestar
Sveučilište u Zadru, Odjel za nastavničke studije
u Gospiću, Gospić-Zadar, 2018, 187 str.**

U ljeto 2018. godine u izdanju Sveučilišta u Zadru tiskan je sveučilišni priručnik »Rizični i zaštitni čimbenici poremećaja u ponašanju kod adolescenata«, autora doc. dr. sc. Anele Nikčević-Milković, mr. sc. Viktora Božičevića i Kristine Manestar, prof. psihologije. Priručnik je nastao kao

¹ Uredništvo se ogradauje od korištenja pojma poremećaji u ponašanju u kontekstu istraživanja s populacijom adolescenata. Polazeći od Standarda za terminologiju, definiciju, kriterije i način praćenja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih (2011.; Povjerenstvo za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih Vlade Republike Hrvatske. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti). Pojam poremećaj u ponašanju koristi se kad (1) mlada osoba kroz duže vrijeme i intenzivno ugrožava svoje svakodnevno funkcioniranje na više životnih područja i/ili ugrožava druge, odnosno imovinu, (2) posljedice tog ponašanja su brojne i izrazito negativne, kako u sadašnjosti, tako i u budućnosti, te kako za samo dijete, tako i za druge pojedince i skupine i (3) radi se o ponašanjima koja zahtijevaju reakciju specijaliziranih stručnjaka i institucija, u pravilu iz više sektora istovremeno. Za procjenu da se radi o poremećaju u ponašanju nužno je sudjelovanje specijalista psihijatra. Polazeći od navedenih standarda u ovoj knjizi su opisana rizična ponašanja i problemi u ponašanju mladih.

rezultat suradnje Odjela za nastavničke studije u Gospiću Sveučilišta u Zadru, grada Gospića, Zavoda za javno zdravstvo Ličko-senjske županije, Instituta za društvena istraživanja (IDIZ) iz Zagreba te udruge Ambidekster klub iz Zagreba. Tijekom razdoblja od 2003. do 2014., u više navrata prikupljeni su podaci o rizičnim i zaštitnim čimbenicima poremećaja u ponašanju kod adolescenata (učenika završnih razreda osnovne i svih razreda srednje škole (gimnazija, trogodišnjih i četverogodišnjih strukovnih škola) u dobi od 14 do 19 godina) na području Ličko-senjske županije i grada Gospića. Cilj priručnika je dvojak. S jedne strane, prikazuju se rezultati praćenja fenomena rizičnih i zaštitnih čimbenika poremećaja u ponašanju kod adolescenata u Ličko-senjskoj županiji, a s druge strane, ti rezultati mogu pomoći u kreiranju i unapređivanju programa primarne prevencije u školama i izvanškolske zaštite djece i mladih drugih lokalnih institucija koje se bave psihosocijalnim, zdravstvenim, kulturnim, sportskim i vjerskim aspektima rasta i razvoja te dobrobiti djece i mladih.

Priručnik je podijeljen u 5 cjelina: 1. »Uvod«, 2. »Rizični i zaštitni čimbenici poremećaja u ponašanju kod adolescenata Ličko-senjske županije – istraživanje 2003. godine«, 3. »Zajednice koje brinu – model prevencije poremećaja u ponašanju u zajednici«, 4. »Rizični i zaštitni čimbenici poremećaja u ponašanju kod adolescenata Ličko-senjske županije – istraživanje 2014. godine« i 5. »Praktične implikacije u cilju planiranja programa prevencije«.

U uvodnom dijelu doc. dr. sc. Anela Nikčević-Milković daje pregled specifičnosti razvoja mladih u razdoblju adolescencije i specifičnosti različitih preventivnih programa (univerzalnih, selektivnih i indiciranih) te ulozi različitih čimbenika (države, lokalne zajednice, obitelji, škole, vršnjaka) u osiguravanju učinkovitosti preventivnih programa i pravilnom zdravom razvoju mladih.

Nakon uvodnog dijela, autorice Nikčević-Milković i Manestar daju pregled rezultata prvog istraživanja provedenog 2003. na uzorku od 2 755 učenika 7. i 8. razreda osnovne škole te učenika srednje škole u Ličko-senjskoj županiji. Cilj istraživanja bio je ispitati pojavnost i strukturu rizičnih oblika ponašanja i njihovih sociopsiholoških korelata u populaciji mladih od 14 do 19 godina na području Ličko-senjske županije. Adolescenti od sredstava ovisnosti najčešće koriste alkoholna pića i nikotin. Autorice dobivene rezultate uspoređuju sa sličnim istraživanjima na području Hrvatske te daju izvrstan prikaz sociopsiholoških čimbenika, rizičnih, ali i zaštitnih, u nastanku problema ovisnosti. Također, prikazuju se rezultati o načinima provođenja slobodnog vremena i sustava vrijednosti mladih te je jedan od zaključaka da oko 51 % mladića i djevojaka svoje slobodno vrijeme provodi na ulici, lutajući, ali da je za 93 % mladih važno u životu biti uspješan u struci ili poslu te živjeti mirno u krugu obitelji (92 %).

Podloga istraživanju prikazanom u trećem poglavlju je model prevencije poremećaja u ponašanju »Zajednice koje brinu«. Autorica Anela Nikčević-Milković iznosi rezultate istraživanja iz 2012./2013. čiji je cilj bio procijeniti rizične i zaštitne

čimbenike na području grada Gospića na strani pojedinca, obitelji, škole, zajednice i vršnjačkih skupina koji predviđaju uključivanje djece i mladih u rizična ponašanja/probleme u ponašanju. Prema mišljenju učenika drugih i trećih razreda srednjih škola grada Gospića, najrizičniji čimbenici koji se odnose na zajednicu i obitelj su stavovi koji podržavaju korištenje droga i antisocijalna ponašanja, a na razini škole niska privrženost školi i prijatelji koji koriste drogu. S druge strane, zaštitni čimbenici su prilike u zajednici za prosocijalno uključivanje, religioznost te nagrade u zajednici i školi za prosocijalno uključivanje. Cilj ove analize je osnaživanje potencijala i aktivnosti koje zajednica ima, odnosno pomoć u osmišljavanju budućih aktivnosti za djecu i mlade kroz programe s ciljem poboljšanja kvalitete života djece i mladih.

U četvrtom poglavlju, autori Božičević i Nikčević-Milković donose vrlo detaljnu analizu istraživanja rizičnih i zaštitnih čimbenika poremećaja u ponašanju kod adolescenata Ličko-senjske županije (N = 2 209), odnosno prikazuju rezultate istraživanja provedenog 2014. godine te ih uspoređuju s rezultatima prikupljenima u ranijim godinama. Specifičnost ovog istraživanja je usporedba korištenja sredstava ovisnosti s obzirom na vrstu škole koju učenici pohađaju te s obzirom na mjesto/grad iz kojeg učenici dolaze. Kako se pokazalo da je konzumacija alkohola najizraženija kod mladih u Ličko-senjskoj županiji, detaljnije su analizirane navike korištenja alkohola, poput uobičajenih mjesta konzumiranja, uobičajenih mjesta nabavljanja alkohola, učestalosti opijanja, najčešćih razloga za konzumiranje alkohola te posebnih rizika koji se vezuju uz konzumaciju alkohola. Analiziran je trend u konzumaciji sredstava ovisnosti kod učenika u Ličko-senjskoj županiji tijekom 2003., 2009. i 2014. godini. Na kraju se analizira način provođenja slobodnoga vremena mladih osnovnih i srednjih škola u ispitanim gradovima/mjestima te su prikazani neki karakteristični odnosi provođenja slobodnoga vremena i korištenja alkohola.

U zadnjem poglavlju »Praktične implikacije u cilju planiranja programa prevencije« autorica Anela Nikčević-Milković na temelju rezultata provedenih istraživanja navodi niz praktičnih implikacija, koje mogu poslužiti u planiranju programa prevencije prvenstveno na području Ličko-senjske županije, ali i šire. Uz opće mjere djelovanja, rezultati istraživanja daju dobre smjernice za planiranje i posebnih preventivnih mjera ovisno o specifičnim problemima pojedine lokalne zajednice.

Autori općenito zaključuju da je alkohol prvi javnozdravstveni problem mladih Ličko-senjske županije, ali da gorski krajevi, uključujući Ličko-senjsku županiju, imaju najmanju prevalenciju korištenja psihoaktivnih tvari. Zabrinjavajuća je činjenica da je jako malom broju učenika zbog maloljetnosti zapriječena prodaja alkohola. Učestalost pušenja (povremeno i redovito), konzumacije alkoholnih pića najizraženija je kod učenika srednjih strukovnih škola, zatim gimnazija, a najmanje je prisutna kod učenika osnovnih škola. Konzumacija alkohola među mladima češća je u većim sredinama u odnosu na male. Mlađi učenici alkohol najčešće konzumiraju kod kuće,

na zabavama, dok stariji to rade ispred trgovina, u disko klubovima i kafićima. Učenici alkohol najčešće konzumiraju zbog zabave i zbog konformizma, a strukturirano slobodno vrijeme pokazalo se kao jako dobar zaštitni čimbenik pojave poremećaja u ponašanju. Ovo su samo neki od zaključaka prikazanih u priručniku. Autori na kraju zaključuju da se uz obitelj u koordiniranu i pravovremenu provedbu preventivnih i interventnih aktivnosti trebaju uključiti svi relevantni dionici u lokalnoj zajednici (gradovi, županije, vrtići, škole, centri za socijalnu skrb, policija, zdravstvene ustanove, Crkva itd.).

Na kraju valja istaknuti da se radi o vrlo vrijednom djelu nastalom na temelju dugogodišnjeg istraživanja na velikim uzorcima ispitanika, prvenstveno s obzirom na praktične implikacije koje priručnik ima za lokalnu zajednicu Ličko-senjske županije. Međutim, priručnik može poslužiti i potaknuti stručnjake iz drugih područja Republike Hrvatske, pa i šire regije, na provođenje sličnih istraživanja i planiranja preventivnih programa. »Specifičnosti pojedinih lokalnih sredina utječu na pojavnost rizičnih i zaštitnih čimbenika te se oni moraju gledati s obzirom na te okolinске specifičnosti. Upravo će ta *differentia specificum* utjecati na različite pristupe i strategije prevencije i intervencije smanjivanja rizičnih te osnaživanja zaštitnih čimbenika među djecom i mladima, obiteljima, školama i drugim institucijama koje se bave rastom i razvojem, odgojem i obrazovanjem te zdravljem djece i mladih.« Sadržaj priručnika relevantan je svim stručnjacima čiji je posao povezan s mladima, ali i roditeljima kako bi bolje razumjeli i prepoznali moguće probleme svoje djece.

Priručnik također može poslužiti i kao nastavno sredstvo za područje psihologije, sociologije, zdravstvenoga i građanskoga odgoja i obrazovanja te sate razrednih odjeljenja u osnovnim i srednjim školama.

Priredila:
Slavica Šimić Šašić

Međunarodna licenca / International License:
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.